

BROTHÆTTAR BYGGÐIR

ENDURBÆTT ÚTGÁFA
EFTIR ÍBÚAFUND 18.
ÁGÚST 2022

SKÓLAGÖTU 5
685 BAKKAFIRÐI

FREKARI UPPLÝSINGAR:
864-2051 | GUNNAR@SSNE.IS

Betri Bakkafjörður

Framtíðarsýn og markmið

Efnisyfirlit

03

Inngangur

04

Stjórn
verkefnisins

05

Hugtakanotkun
og orðaskýring

06

Framtíðarsýn
2025

07

Starfsmarkmið

16

SVÓT greining

16

Samantekt frá
íbúðarþingi 2019

18

Forgangsröðun

18

Tillögur ráðherra-
skipaðrar
nefndar

Inngangur

Verkefnið Betri Bakkafjörður er eitt af þeim verkefnum sem heyra undir Bygðastofnun með vinnuheitinu Brothættar byggðir. Verkefnisstjóri kom til starfa þann 1. júní 2019. Verkefnisstjóri gegnir hlutverki leiðtoga í verkefninu Betri Bakkafjörður ásamt verkefnisstjórn og starfar í umboði hennar. Verkefnisstjóri fylgir eftir stefnu og markmiðum verkefnisins, eins og þau eru skilgreind á hverjum tíma. Verkefnisstjóri er tengiliður milli verkefnisstjórnar og íbúa, fyrirtækja og annarra hagsmunaaðila og vinnur að valdeflingu samfélagsins. Auk þess er verkefnisstjóri tengiliður við Bygðastofnun og aðra þátttakendur í verkefninu.

Helgina 30. - 31. mars 2019 var haldið

íbúaþing sem segja má að hafi verið upphaf verkefnisins Betri Bakkafjörður. ILDI þjónusta og ráðgjöf sá um íbúaþingið undir stjórn Sigurborgar Kr. Hannesdóttur. Niðurstöður þingsins eru vinnugögn verkefnisstjóra og verkefnisstjórnar við mótun tillagna til uppbyggingar samfélagsins á Bakkafirði. Þá er skýrsla starfshóps um málefni byggðarinnar við Bakkafjörð frá febrúar 2018 mikilvægt innlegg í þessa vinnu.

Bakkafjörður er syðsti fjörðurinn inn úr

Bakkaflóa. Þorpið Bakkafjörður stendur þar austan megin við fjörðinn. Jörðin Höfn við Bakkafjörð varð löggildur verslunarstaður 8. nóvember 1883, en Örum & Wulff komu þar upp vöruafgreiðslu og fiskmóttöku. Nafnið Bakkafjörður er tekið upp í framhaldi af því að Hagstofan fer að annast skráningu manntals á svæðinu. Helsta atvinna á svæðinu hefur verið landbúnaður, fiskveiðar og fiskvinnsla. Auk þess voru nokkur starfsemi á vegum Ratsjárstofnunar á Gunnólfsvíkurfjalli á árunum 1993-2005.

Bakkafjörður liggur vel við fengsælum fiskimiðum, þá hentar svæðið vel til búskapar, þó einkum sauðfjárbúskapar og nytjaskógræktar. Atvinnuhúsnæði er til staðar í þéttbýlinu, sem skapar möguleika til að nýta í atvinnuuppbyggingar af ýmsu tagi. Fámennið er ákveðið tækifæri til að byggja upp ferðamennsku fyrir tiltekinn markhóp.

Framtíðarsýn til 2025 er sett fram með fjórum meginmarkmiðum

sem styðja við framtíðarsýnina og „toga“ verkefnið áfram. Undir hverju meginmarkmiði eru skilgreind mælanleg markmið, svokölluð starfsmarkmið (SMART), sem gefa til kynna hvaða viðfangsefni eru á dagskrá og hvenær. Lista yfir aðgerðir hvers starfsmarkmiðs er að finna í viðauka skjalsins. Ákveðnum aðilum er ætlað að bera ábyrgð á framkvæmd verkefnanna. Það leysir okkur hin sem viljum að samfélagið dafni þó ekki undan ábyrgð á þátttöku í verkefnunum.

Starfsmarkmiðin voru uppfærð eftir íbúafund í ágúst 2022.

Stjórn verkefnisins „Betri Bakkafjörður”

Eitt mikilvægasta hlutverk verkefnisstjórnar er að móta verkefnisáætlun og tryggja að henni sé fylgt eftir. Verkefnisstjórn er skipuð fulltrúum samstarfsaðila um verkefnið, þ.e. sveitarfélagi, landshlutasamtökum, atvinnuþróunarfélagi, íbúum og Byggðastofnun.

Verkefnisstjórnin kemur á tengslum við hagsmunaaðila, t.d. stjórnvöld, stofnanir hins opinbera og sveitarfélaga, fyrirtæki, félagasamtök eða aðra lykilaðila. Meðal annars upplýsir hún stýrihóp Stjórnarráðsins um málefni einstakra verkefna og byggðarlaga, einkum þætti er varða stjórnvöld. Hún sér um kynningu og hefur umsjón með framkvæmd íbúapings og íbúafunda. Hún tekur virkan þátt í að móta framtíðarsýn, verkefnastofn og verkefnisáætlun byggða á áherslum íbúapings og greiningu á stöðu byggðarlagsins. Verkefnisstjórn ber ábyrgð á framvindu þeirrar vinnu og snertifletir við aðrar áætlanir eru meðal annars greindir.

Verkefnisstjórn

Björn S. Lárusson, sveitarstjóri Langanesbyggðar

Gunnlaugur Steinarsson, fulltrúi íbúa

Helga Harðardóttir, sérfræðingur Byggðastofnun

Hildur Halldórsdóttir, SSNE

Kristján P. Halldórsson, sérfræðingur Byggðastofnun

Mariusz Mozejko, fulltrúi íbúa

Sigurður Guðmundsson, oddviti Langanesbyggðar

Gunnar Már Gunnarsson, verkefnisstjóri

Verkefnisstjórnin hefur umsjón með gerð **árlegra verkefnis- og kostnaðaráætlana**, ársskýrslu og uppgjors og ber jafnframt ábyrgð á úthlutun styrkja. Verkefnisstjórn metur verkefnið árlega í samstarfi við Byggðastofnun. Nánari upplýsingar um matið er að finna í viðauka VI með verkefnislýsingu á heimasíðu Byggðastofnunar. Í verkefnisstjórn sitja fulltrúar samstarfsaðila og fara með umboð til ákvarðanatöku um verkefnið í hverju byggðarlagi í samræmi við verkefnislýsingu þessa og samning við Stjórn verkefnisins „Betri Bakkafjörður” atvinnu- og nýsköpunarráðuneytið um Brothættar byggðir. Jafnframt bera fulltrúar ábyrgð á miðlun upplýsinga inn í verkefnisstjórn og frá henni, til sinna umbjóðenda.

Verkefnisstjórn mótar starfslýsingu fyrir verkefnisstjóra þar sem það á við og ræður í starfið. Verkefnisstjóri starfar í umboði verkefnisstjórnar. Formaður verkefnisstjórnar og verkefnisstjóri í samstarfi við verkefnisstjórn, eru talsmenn verkefnisins út á við. Verkefnisstjórn mótar stefnu varðandi kynningu á verkefninu fyrir viðkomandi byggðarlag.

Verkefnisstjórn Betri Bakkafjarðar 2022

Hugtakanotkun og orðaskýring

Brothættar byggðir:	Verkefnið Brothættar byggðir sem verkfæri/verklag á landsvísu.
„Brothætt byggð“:	Verkefni Brothættra byggða í einstökum þáttökubýggðarlögum fá sérstök heiti. Verkefnislýsingunni er hugtakið „brothætt byggð“ notað um verkefnið í einstökum byggðarlögum.
Byggðarlag/byggð:	Orðið byggðarlag eða byggð er hér notað um samfélag sem markast af af landfræðilegum og menningarlegum aðstæðum, fremur en sveitarfélagamörkum.
Framtíðarsýn:	Mynd sem lýsir framtíðarstöðu við lok stefnumótunartímabils í brothættri byggð.
Frumkvæðisverkefni:	Verkefni er felur í sér frumkvæði og framtak fyrirtækis, einstaklings, félagasamtaka eða annarra aðila í viðkomandi byggðarlagi.
Meginmarkmið:	Þrjú til fjögur markmið sem styðja framtíðarsýn og skilgreina framtíðarstöðu í þeim áherslupáttum sem hafa verið valdir og mótaðir innan verkefnisins Brothættar byggðir.
Starfsmarkmið:	Markmið sem styður tiltekið meginmarkmið og á grundvelli þess má útfæra með mælanlegum hætti hvernig tiltekinn ábyrgðaraðili þess mun beita sér og innan hvaða tímaramma.
Stefnumótun:	Að móta skýra sýn á það hvert á að stefna með þáttöku byggðarlags í verkefni um brothætta byggð. Það felur meðal annars í sér að móta framtíðarsýn, meginmarkmið, starfsmarkmið og tillögur um aðgerðir.
Stöðugreining:	Yfirlit og greining helstu þátta er auðkenna stöðu byggðarlags og framtíðarhorfur. Dæmi eru þróun í fjölda og aldursdreifingu íbúa, þróun í atvinnulífi, menningarlífi, svo og umfjöllun um helstu áætlanir og ytri áhrifaþætti sem varða framtíð viðkomandi byggðarlags.
Valdefling:	Að auka virkni og getu íbúa til að hafa áhrif á þróun samfélags.
Verkefnastofn:	Röð afmarkaðra, innbyrðis tengdra verkefna með sameiginlegt markmið.
Verkfæri/verklag:	Verkfæri (e. toolbox) vísar til Brothættra byggða sem áætlunar sem gripið er til í baráttu gegn hnignun byggðarlags. Verklag vísar til þeirrar aðferðar sem viðhöfð er í verkefninu og lýst er í þessu skjali og viðaukum þess.
Verkefnisáætlun:	Yfirlit yfir tímaáætlun, kostnað og aðra þætti verkefna í verkefnastofni fyrir Brothættar byggðir.
Virðis kedja:	Orsakasamhengi aðgerða og árangurs og skilgreining mælikvarða á árangur (e. programme logic model eða intervention theory).
Vörður:	Vörður má nota til að vinna í átt að sértækum takmörkum, áfangamörkum eða tímahléum verkefnis.

Framtíðarsýn 2025

Samfélaginu við Bakkaflóa hefur tekist að stöðva hnignun undangenginna ára og náð markvissum skrefum til bættrar stöðu samfélagsins. Tekist hefur að tryggja stöðugleika með störfum í sjávarútvegi, fjarvinnslu og störfum án staðsetningar, meðal annars með markvissum stuðningi stjórnvalda. Hefðbundinn landbúnaður á jörðum, með nýsköpun og nytjaskógrækt hefur skapað ný störf í dreifbýlinu.

Ferðaþjónustu hefur vaxið fiskur um hrygg og samfélaginu á Bakkafirði hefur lánast að laða til sín störf í nýsköpun og nýjum greinum svo sem náttúrurannsóknunum. Samfélagið er skemmtilegt, samheldið og tekist hefur að bæta stöðu byggðarlagsins hvað þjónustu varðar, í góðri sátt við sveitarfélagið og stjórnvöld. Samfélagið á Bakkafirði hefur skapað sér jákvæða ímynd og er þekkt fyrir að vera áhugaverður staður til búsetu og til að sækja heim.

4 meginmarkmið

1

Sterkir samfélagsinviðir

2

Öflugt atvinnulíf

3

Aðlaðandi ímynd Bakkafjarðar

4

Skapandi mannlíf

Meginmarkmið 1: Sterkir samfélagsinnviðir

Starfsmarkmið

- 1.1** Sníða lausn í skóla- og vistunarmálum sem hentar börnunum og samfélaginu við Bakkafjörð fyrir árslok 2022, líkt og kveðið er á um í sérstökum samfélagssáttmála milli íbúa við Bakkaflóa, Langanesbyggðar og ríkisins. Farnar verði nýjar leiðir sem geta nýst dreifðum byggðum og samræmast getu sveitarfélagsins

Ábyrgð: Langanesbyggð í samstarfi við verkefnisstjóra. BREYTT 2022.

- 1.7** Kanna möguleika á að koma á fót heilsueflandi almennings-samgöngum innan sveitarfélagsins, þarfagreiningu lokið fyrir árslok 2022.

Ábyrgð: Langanesbyggð í samstarfi við verkefnisstjóra. NÝTT 2022.

- 1.8** Styrkja hverfisráð Bakkafjarðar og horfa í þeim efnum til reynslu annarra fjölkjarna- og víðfeðmra sveitarfélaga.

Ábyrgð: Langanesbyggð í samstarfi við hverfisráð Bakkafjarðar. NÝTT 2022.

Meginmarkmið 1: Sterkir samfélagsinnviðir

Markmið sem hafa þegar náðst og vinnu við þau lokið:

- 1.3** Koma á fót kaffihúsi, veitingastað og pöntunarþjónustu.
- 1.4** Kanna möguleika á samstarfi við Orkusetur/Orkustofnun um átak í orkusparandi aðgerðum á íbúðarhúsnæði.
- 1.5** Vinna markvisst að því að auka sókn frumkvöðla í samfélaginu í styrktarsjóði fyrir utan verkefnið Betri Bakkafjörð. Að lágmarki verði komnir fjórir styrkir til verkefna í byggðarlaginu fyrir lok október 2020.
- 1.6** Lokið verði við lagningu ljósleiðara í byggðina við Bakkaflóa.

Aflagt:

- 1.2** Aðstoða fólk sem lengi hefur verið atvinnulaust við að komast aftur í virkni.

Meginmarkmið 2: Öflugt atvinnulíf

Starfsmarkmið

- 2.2** Komin verði tvö fjarvinnslustörf í Grunnskólahúsinu á Bakkafirði fyrir lok júlí 2023. Þá verði möguleikar skoðaðir á að koma upp vinnuaðstöðu fyrir fjar- og flökkuvinnu.

Ábyrgð: Verkefnisstjóri í samstarfi við Langanesbyggð. BREYTT 2022.

- 2.3** Skapa umgjörð og fá náttúrufræðing til starfa á staðnum fyrir mitt ár 2023 í samræmi við tillögu 5 í skýrslu ráðherraskipaðrar nefndar um málefni byggðarinnar við Bakkaflóa.

Ábyrgð: Verkefnisstjóri í samstarfi við verkefnisstjórn, ráðuneyti og viðeigandi stofnanir.

- 2.5** Kortleggja möguleika á að koma upp afþreyingu á svæðinu, til dæmis stangveiði, hvala- eða fuglaskoðun og/eða komu «Expedition» skemmtiferðaskipa fyrir mitt ár 2023.

Ábyrgð: Verkefnisstjóri í samstarfi við frumkvöðla.

Meginmarkmið 2: Öflugt atvinnulíf

Starfsmarkmið

2.6 Skilgreina/kortleggja og merkja gönguleiðir í nágrenni Bakkafjarðar fyrir lok júlí 2023.

Ábyrgð: Hverfisráð Bakkafjarðar í samstarfi við atvinnu- og nýsköpunarnefnd Langanesbyggðar og Markaðsstofu Norðurlands.

2.8 Námskeið í stofnun og rekstri fyrirtækja, fyrir lok nóvember 2022.

Ábyrgð: Verkefnisstjóri í samstarfi við SSNE.

2.10 Fjölga nýsköpunarverkefnum tengd sjávarútvegi, fyrir mitt ár 2023.

Ábyrgð: Verkefnisstjóri í samstarfi við fyrirtæki. NÝTT 2022.

2.11 Skilgreina að minnsta kosti einn ferðamannastað í Bakkaflóa fyrir nýja áfangastaðáætlun Norðurlands sem tekur gildi 2024.

Ábyrgð: Langanesbyggð í samstarfi við verkefnisstjóra og íbúa. NÝTT 2022.

Meginmarkmið 2: Öflugt atvinnulíf

Starfsmarkmið

2.12 Kanna jarðveg fyrir uppbyggingu hótels í Bakkaflóa, fyrir mitt ár 2023.

Ábyrgð: Langanesbyggð í samstarfi við verkefnisstjóra. NÝTT 2022.

Markmið sem hafa þegar náðst og vinnu við þau lokið:

2.1 Kominn verði viðbótar sértækur byggðakvóti í farveg fyrir lok nóvember 2019.

2.4 Ferðapjónusta tengd skólahúsnæðinu fyrir lok júní 2019.

2.7 Koma starfsemi af stað í húsnæði Toppfisks, fyrir apríl 2020.

2.9 Láta útbúa áningastaði/útskot við veginn um Langanesströnd

Meginmarkmið 3: Aðlaðandi ímynd Bakkafjarðar

Starfsmarkmið

- 3.1** Unnið verði að því með íbúum að fanga sérstöðu Bakkafjarðar og nærsveita og koma henni á framfæri í samfélaginu og utan þess fyrir mitt ár 2023.

Ábyrgð: Verkefnisstjóri í samstarfi við íbúa og fjölmiðla.

- 3.2** Virkja kraft íbúa til framfara.

Ábyrgð: Verkefnisstjóri í samstarfi við Hverfisráð Bakkafjarðar.

- 3.3** Móta aðgerðaráætlun í umhverfismálum á Bakkafirði og nærsveitum, líkt og kveðið er á um í sérstökum samfélagssáttmála milli íbúa við Bakkaflóa, Langanesbyggðar og ríkisins, fyrir lok árs 2023.

Ábyrgð: Langanesbyggð í samstarfi við hverfisráð og íbúa. BREYTT 2022.

- 3.5** Langanesbyggð verði í fremstu röð varðandi innleiðingu heilsueflandi samfélags, fyrir lok árs 2022.

Ábyrgð: Stýrihópur um heilsueflandi samfélag, HSAM hópurinn.

Meginmarkmið 3: Aðlaðandi ímynd Bakkafjarðar

Starfsmarkmið

- 3.7** Skoða hvort hægt sé að finna jörðinni Skeggjastöðum nýtt hlutverk, ásamt meðfylgjandi húsakostum, fyrir mitt ár 2023.

Ábyrgð: Langanesbyggð í samstarfi við verkefnisstjóra og sóknarnefnd Skeggjastaða. NÝTT 2022.

Markmið sem hafa þegar náðst og vinnu við þau lokið:

- 3.6** Átak verði gert í bættri hirðingu fasteigna og umhverfi.

Aflagt:

- 3.4** Endurheimta Bláfánann fyrir höfnina.

Meginmarkmið 4: Skapandi mannlíf

Starfsmarkmið

- 4.1** Skipuleggja gamla hafnarsvæðið og framfylgja og framkvæma þá stefnu.

Ábyrgð: Langanesbyggð og verkefnisstjóri. BREYTT 2022.

- 4.2** Útbúa aðstöðu á Bakkafirði fyrir innlent og erlent listafólk og listnema.

Ábyrgð: Verkefnisstjóri og Langanesbyggð í samstarfi við frumkvöðla. BREYTT 2022.

- 4.4** Skógrækt í þéttbýlinu.

Ábyrgð: Verkefnisstjóri.

- 4.5** Efla samstarf/tengsl innan sveitarfélagsins. Lokið maí 2023.

Ábyrgð: Hverfisráð Bakkafjarðar.

- 4.6** Íslenska fyrir útlendinga. Lokið apríl 2023.

Ábyrgð: Langanesbyggð.

VELKOMIN
Á
BAKKAFEST
SUMARIÐ 2022
#BAKKAFEST2022

Meginmarkmið 4: Skapandi mannlíf

Starfsmarkmið

4.7 Virkja íbúasamtök Bakkafjarðar fyrir lok árs 2022.

Ábyrgð: Íbúar

Markmið sem hafa þegar náðst og vinnu við þau lokið:

4.3 Kvikmynd/Sjónvarpsefni um Langanesbyggð.

Ég ólst upp við fátækt á afskekktri strönd
með æskunnar framadrauma.
Að arfi ég fékk hvorki fé né lönd,
en fræðslu og þekking nauma.
Útþráin dró mína ungu lund
til ókunnra sveita og fjalla.
Og nú er hún komin, sú stóra stund,
til starfa mig skyldur kalla.

„Hugleiðingar sveitamannsins“
Úr fyrstu ljóðabók Kristjáns frá Djúpalæk,
Frá nyrstu ströndum

SVÓT Greining

Styrkleikar	Veikleikar	
Mannauður	Fámenni	
Myrkur	Skólamál	
Opið haf	Lítil þjónusta	
Land/beitarland til matvælaframleiðslu	Landbúnaður á undanhaldi	
Stutt í fengsæl fiskimið	Lágt menntunarstig	
Atvinnuhúsnæði til staðar	Aldurssamsetning	
Mikið landrymi á láglandi	Skortur á vinnuafli	
Norðurljós-stjörnuhiminn	Samdráttur í störfum hins opinbera og einkafyrirtækja	
Víðátta	Ímynd	
	Fjarskiptasamband (gagnaflutningur)	
Ógnanir	Tækifæri	
Langt í alþjóðaflugvöll (þetta gæti etv. frekar verið veikleiki)	Langt frá þéttbýli - friðsæld	Endurhæfing fyrir starfsmenn sem glíma við kulnun í starfi
Sveitarfélagið fjárhagslega óhagstætt rekstrareining	Nýting atvinnuhúsnæðis	Kynna Bakkafjörð sem áhugaverðan kost fyrir fyrirtæki í rekstri.
Minni sala í lambakjöti	Fasteignaverð hagstætt	Náttúruvannsóknir
Neikvæð ímynd byggðarlagsins	Fjölga jörðum í ábúð	Greina áhugasvið íbúa
Ótrygg raforka til atvinnuuppbyggingar í dreifbýli	Störf án staðsetningar, átak ríkisins	Aflaheimildir Byggðastofnunar verði nýttar til að skapa framtíðarstörf
Fátt fólk á vinnumarkaði	Uppbyggður vegur með slitlagi milli byggðakjarnana	Vinna með íbúum af erlendum uppruna í að skapa atvinnutækifæri, byggða á þeirra menningu
	Bætt ímynd	Binding kolefnis með skógrækt
	Gott fjarskiptasamband	Svæðið hagstætt til að virkja vindorku

Samantekt frá Ildi ehf, þjónustu og ráðgjöf unnin upp úr íbúáþingi frá mars 2019

Eftir líflegar og fjölbreyttar umræður á tveggja daga íbúáþingi, lauk því þannig að þátttakendur forgangsroðuðu þeim málefnum sem rædd höfðu verið yfir helgina, út frá mikilvægi fyrir eflingu byggðar á Bakkafirði. Hver og einn fékk 10 punkta til að útdeila á málaflokka, að vild.

Atvinnumál hlutu lang mest vægi, sem kemur ekki á óvart í ljósi bágrar stöðu í atvinnumálum. Helst eiga Bakkafirðingar sér draum um nýtt fyrirtæki í fiskvinnslu og þá ekki aðeins frumvinnslu, heldur hugsanlega fyrirtækis sem „fer lengra í virðisæðjunni“. Einnig sáu þátttakendur nýja möguleika í annarri matvælaframleiðslu og ferðaþjónustu, auk starfa án staðsetningar.

Próun byggðar á Bakkafirði, ræðst að verulegu leyti af búsetuskilyrðum fyrir fjölskyldur og var þeim málum gefið mikið vægi á þinginu. Þar vegur skólastarf þyngst, að mati heimamanna og var lögð áhersla á að opna leik- og grunnskóla á ný, mögulega með samstarfi við skólana á Þórshöfn.

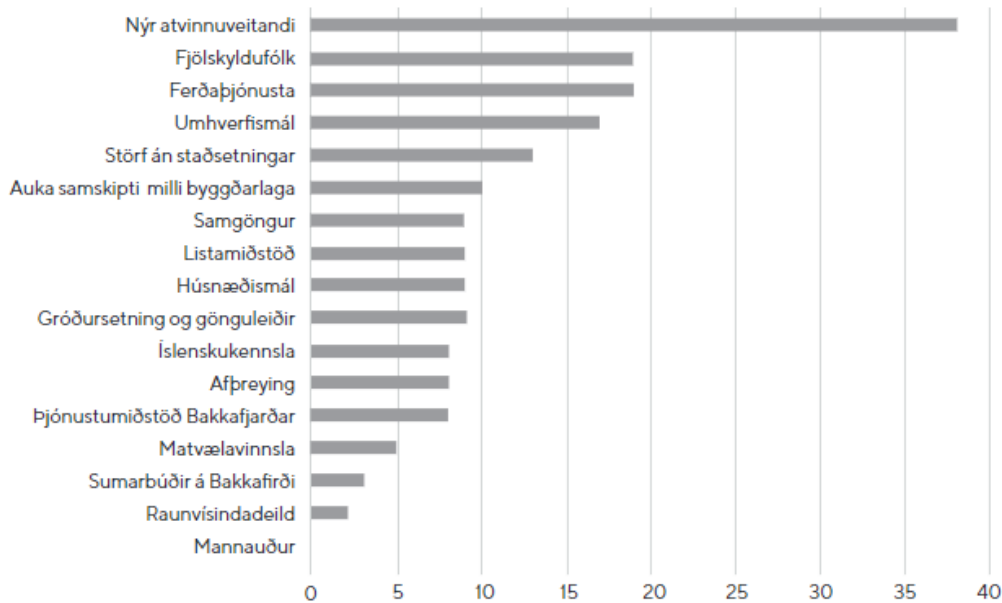
Fólki var umhugað um umhverfismál og þá annars vegar að bæta ásýnd og hins vegar að finna nýjan urðunarstað fyrir sorp, sem og koma fráveitumálum í lag. Áhugi er á að auka samskipti milli byggðarlaganna innan Langanesbyggðar og var varpað fram ýmsum hugmyndum til þess. Varðandi samgöngur kom fram að klára þurfi veginn til Bakkafjarðar og bæta vetrarþjónustu. Ræddar voru hugmyndir um listamiðstöð og hvernig mætti auka framboð á íbúðarhúsnæði. Átak í gróðursetningu og lagningu og merkingu gönguleiða tengist óskinni um bættu ásýnd Bakkafjarðar. En einnig því að fjölga afþreyingarmöguleikum og þar rötuðu ýmsar fleiri hugmyndir á blað. Þörf er fyrir íslenskukennslu fyrir erlenda íbúa.

Einhverjir hafa áhuga á að komið verði upp aðstöðu til matvælavinnslu. Önnur málefni sem komu til umræðu var hugmynd um sumarþúðir fyrir börn á Bakkafirði, tækifæri tengd raungreinakennslu, bæði fyrir nemendur á staðnum og mögulega víðar að, sem og fræðasetur. Þar sem hver og einn íbúi skiptir svo miklu máli, var varpað fram hugmynd um að greina áhugas-við og hæfni íbúa, menntun og reynslu og sníða verkefni til eflingar byggðar að óskum, löngunum og krafti samfélagsins.

Frá íbúafundi 2021 (Mynd/KPH)

Forgangs röðun

Tillögur ráðherraskipaðrar nefndar í nóvember 2018

Nefndarmenn:

Magnús B. Jónsson, form
Annas Jón Sigmundsson
Pétur Berg Matthíasson
Steinunn Valdís Óskarsdóttir
Þórarinn V. Sólmundarson

Starfsmenn:

Hólmfríður Sveinsdóttir
Kristján Þ. Halldórsson

Vandi byggðarinnar við Bakkaflóa er mjög mikill. Nefndin telur að ólíklegt sé að framkvæmd einstakra tillagna veiti næga viðspyrnu fyrir samfélagið við Bakkaflóa og geri það sjálfbært. Það er því lykilatriði að inngrip feli í sér samþættar og samstilltar aðgerðir ríkisins, sveitarstjórnar og íbúa og að þessir aðilar skuldbindi sig til samstarfs um að efla byggðina. Ljóst þykir að verði ekkert úr framkvæmd tillagna er hæpið að byggðin geti snúið vörn í sókn frá þeirri hnignun sem hefur átt sér stað á undanförunum misserum og árum. Í ljósi þessa leggur nefndin fram eftirfarandi tillögur til þess að bregðast við vanda byggðarinnar. Númer skyldrar tillögu starfshópsins er í sviga eftir því sem við á.

Tillaga 1 – aflaheimildir:

Tekið er undir nauðsyn þess fyrirkomulags sem birtist í nýgerðum samningi um aflaheimildir úr sértæku aflamarki Byggðastofnunar um 250 þíg. Þar sem afkastageta núverandi samningsaðila er takmörkuð er þó vandséð að samningurinn geti nýst öðrum aðilum í sjávarútvegi á Bakkafirði. Til að ná fram viðtækari jákvæðum áhrifum leggur nefndin til að bætt verði við að minnsta kosti 150 þíg tonnum við aflaheimildir til ráðstöfunar í plássinu og óskað eftir samstarfi um nýtingu þeirra. Fordæmi eru fyrir allt að 800 þíg tonna úthlutun til eins byggðarlags, þ.e. Djúpavogs. Jafnframt verði kannað hvort ná megi fram jákvæðari áhrifum á samfélagið með því að slá af kröfum um vinnsluskyldu á Bakkafirði fyrir þessar viðbótarheimildir, að minnsta kosti tímabundið. Núverandi reglur um aflamark Byggðastofnunar gera ráð fyrir að vinnsla fari fram innan vinnusóknarsvæðis og samkvæmt því væri t.d. vinnsla á Þórshöfn heimil. Við þetta má bæta að á síðasta ári var reglum í Langanesbyggð varðandi almenna byggðakvótann breytt þannig að vinnsluskyldan tekur til sveitarfélags í stað byggðarlags. (tillaga M1).

Tiltölulega einfalt er að koma þessari aðgerð við og í raun hefur það þegar verið gert að hluta með úthlutun Byggðastofnunar. Ekki er um útlagðan kostnað af hálfu ríkis að ræða þó svo að leggja megi mat á virði aflaheimilda með ætluðu leiguverði og þannig áætla ígildi stuðningsins við byggðarlagið.

Tillaga 2 – vegabætur:

Tekið er undir áform Vegagerðarinnar og eindregið lagt til að á árinu 2019 hefjist lagning bundins slitlags á Langanesströnd og að verkinu ljúki eigi síðar en 2021. Í beinu framhaldi verði hafist handa við vegagerð um Brekknaheiði (tillaga M2).

Ástand malarvega á milli Bakkafjarðar og Þórshafnar hefur verið hamlandi fyrir sátt um sameiningu og samstarf á milli byggðarluta sveitarfélagsins. Íbúar Bakkafjarðar, og raunar sveitarfélagsins alls, líta á endurtekna frestun aðgerða sem svikin loforð ríkisins fyrir sameiningu sveitarfélaga árið 2006. Samkvæmt upplýsingum frá Vegagerðinni stendur til að fara í vegbætur og leggja bundið slitlag á 20,5 km malarkafla á Langanesströnd. Gert er ráð fyrir að framkvæmdir hefjist árið 2019 og að þeim ljúki 2021. Samkvæmt drögum að nýrri samgönguáætlun er gert ráð fyrir vegagerð á Brekknaheiði á síðasta ári fyrsta tímabils áætlunarinnar, eða árið 2023. Nefndin telur mikilvægt að ríkið stytti eftir því sem kostur er biðtíma eftir aðgerðum á Brekknaheiði og staðfesti með afgerandi hætti vilja sinn til að fresta ekki frekar aðgerðum og íbúarnir geti þannig miðað sínar áætlanir og aðgerðir við niðurstöðuna.

Tillaga 3 – Brothættar byggðir:

Lagt er til að byggðin við Bakkaflóa verði tekin strax inn í verkefnið Brothættar byggðir og ráðinn verkefnisstjóri til að stýra verkefninu. Í ljósi þess hversu illa stadd byggðarlagið er og þörfin mikil gerir nefndin það að tillögu sinni að á Bakkafirði starfi verkefnisstjóri í fullu starfi og hafi búsetu þar ef þess er nokkur kostur. Enn fremur að gerðar verði ráðstafanir í fjármálum til að það verði unnt (tillaga M3).

Verkefnið Brothættar byggðir hefur nú verið í framkvæmd víða á landinu frá árinu 2013. Nokkur árangur hefur náðst í flestum byggðarlaganna, einkum þar sem samstaða íbúa er mikil og þeir hafa nýtt tæki Brothættra byggða til framfara. Lykilatriði í verklaginu er að vinna á forsendum íbúa og í góðu samstarfi verkefnisstjóra, verkefnisstjórnar, íbúa og annarra haghafa, þar með talið sveitarfélags og ríkis. Þetta verklag hefur meðal annars í för með sér að nokkur tími fer í undirbúning verkefnisins, samráð og mótun stefnu, áður en hafist er handa við úrlausn mála. Við það bætist að verkefnið er ekki trygging fyrir aðgerðum annarra haghafa, svo sem ríkis og sveitarfélags. Í því ljósi og mikils vanda byggðarlagsins er það niðurstaða nefndarinnar að verkefnið geti orðið gagnlegt innlegg en að eitt og sér verði það ekki fullnægjandi lausn fyrir byggðarlagið til að ná vopnum sínum á ný. Enn fremur gerir slæm staða byggðarlagsins það að verkum að nefndin telur fjárhagslega hlið verkefnisins ekki rúmast innan almennra framlaga Byggðastofnunar til verkefnisins Brothættra byggða og þá meðal annars er varðar ráðningu verkefnisstjóra í fullt starf.

Tillaga 4 – Samfélagssáttmáli um m.a. þjónustu og umhverfismál:

Að frumkvæði sveitarstjórnar verði gerður samfélagssáttmáli á milli sveitarstjórnar, íbúasamtaka (tillaga a5) og ríkis. Þar verði meðal annars lýst yfir vilja til að snúa við neikvæðri byggðapróun og settar fram skuldbindingar hvers aðila fyrir sig. Í sáttmálanum verði jafnframt komið inn á aðrar tillögur starfshópsins og gerð grein fyrir þeim atriðum sem aðilar málsins vilja taka fyrir. Varast ber þó að ætla að slíkur samningur taki á öllum atriðum sem leysa mætti með samstarfi í framhaldinu, til dæmis á vettvangi verkefnisins Brothættra byggða og því samtali sem þar fer fram á milli aðila. Í umræddum samfélagssáttmála mætti taka á ýmsum málum en nefndin bendir á eftirfarandi atriði sem hún telur skipta máli:

a) Að átak verði gert í að efla nærþjónustu.

Það mætti gera með því að opna verslun með brýnustu dagvörur ásamt því að hafa kaffihorn til skrafs og ráðagerða fyrir íbúa. Það er raunar þegar á dagskrá hjá Langanesbyggð að lagfæra verslunarhúsnæði og koma á fót viðeigandi þjónustu í verslun (tillaga M4). Enn fremur verði lögð áhersla á að ná sátt um skólasel eða annað form grunn- og leikskólaþjónustu svo að barnafólk geti sest að á Bakkafirði (tillaga a4). Sveitarstjórn hefur einnig ákveðið að koma á reglulegri viðveru sveitarstjóra og er það gott innlegg í aukin og bætt samskipti.

Samkvæmt því sem sjá má í reifun nefndarinnar er sú staða óhugsandi með tilliti til sjálfsmyndar og stöðu byggðarlagsins að ekki sé aðgangur að

dagvöru í byggðinni. Nefndin telur að lágmarkspjónusta í verslun, samfara aðstöðu til samveru og eftir atvikum annarri þjónustu, sé til þess fallin að auka samstöðu íbúa og hvetja þá til frekari viðleitni í þágu samfélagsins. Ljóst er að sveitarfélagið þarf að finna lausn á þessu í samstarfi við íbúa en rætt hefur verið um leiðir til að styðja við verkefnið með ýmsu móti. Sveitarfélagið hefur þegar uppi áform um verslunarþjónustu.

Ljóst er að það er algert grundvallaratriði að komið verði á einhverjum valkosti í grunn- og leikskólamálum sem gerir barnafólki kleift að setjast að í þorpinu þó að það verði nokkuð snúið. Skoða þarf hvort mögulegt er að bjóða upp á þann valkost að skólasel verði starfrækt undir stjórn og umsjón skólastjóra grunnskóla en í nánu samstarfi leikskólans Barnabóls. Með slíku fyrirkomulagi mætti hugsa sér að börn þyrftu ekki að fara alla daga yfir á Þórshöfn en gætu stundað fjarnám í skólaseli. Faglegur og fjárhagslegur stuðningur gæti komið frá Þekkingarneti Þingeyinga, mennta- og menningarmálaráðuneyti og Jöfnunarsjóði sveitarfélaga.

b) Að átak verði gert í umhverfismálum á

Bakkafirði. Það verði gert með því að leita að framtíðarlausn fyrir sorpförgun svo sem fram kemur í gildandi aðalskipulagi. Það fæli að mati nefndarinnar í sér að hætta mætti sorpurðun á urðunarsvæðinu á Bakkafirði. Enn fremur verði átak í umhirðu húseigna, opinna svæða og mannvirkja í samstarfi sveitarfélags og íbúa/íbúasamtaka. samstarfi sveitarfélags og íbúa/íbúasamtaka.

Leitað verði að framtíðarlausn fyrir sorpförgun svo sem kveður á um í aðalskipulagi. Þetta þýðir í huga nefndarmanna að leita leiða til að hætta sorpurðun á urðunarsvæðinu á Bakkafirði og þannig megi meðal annars opna fiskþurrkunarsvæðið á ný ef vilji heimamanna stendur til þess. Fram hefur komið á íbúafundi og í samtölum við íbúa á Bakkafirði að meðferð sorps og urðun þess við bæjardyr þeirra sé óboðlegt með öllu og að þetta beri jafnframt vitni um algjört skeytingarleysi af hálfu sveitarstjórnar í garð Bakkfirðinga í kjölfar sameiningar. Þetta fyrirkomulag varð til þess að fiskþurrkunarsvæði heimamanna var lokað vegna nálægðar við urðunarsvæðið og hefur þar af leiðandi valdið búsigjum fyrir fiskverkunina. Urbætur í meðhöndlun sorps gætu orðið mikilvægur áfangi í að koma til móts við íbúa á Bakkafirði.

Átak verði gert í umhirðu húseigna, opinna svæða og mannvirkja yfirleitt. Til að ná árangri í umhirðu og umhverfi samfélagsins verður að koma til sameiginlegt átak þar sem sveitarstjórn og íbúar eða íbúasamtök setja sér skýr markmið og lýsa yfir vilja til að standa saman að ákveðnum aðgerðum. Það væri til dæmis hægt að setja það markmið að Bakkafjörður yrði snyrtilegasta og fallegasta þorp á Íslandi. Til að ná því þarf auðvitað bæði einarðan vilja, mannafla og fjármuni. Verkefnisstjóri Brothættra byggða gæti haft frumkvæði að úrbótum og leitt aðila saman til verka. Einnig mætti huga að því að fá sjálfbóðaliða, t.d. 5–10 manna hóp, í einn mánuð á sumri til starfa með íbúum og starfsmönnum sveitarfélagsins. Þótt sjálfbóðaliðar á vegum UST starfi t.d. fyrst og fremst á friðlýstum svæðum mætti athuga með slíka hópa eða hliðstæða.

Tillaga 5 – Náttúruvísindisráðgjafi:

Skoðað verði að koma á fót starfsstöð í náttúruvísindisráðgjafi á Bakkafirði sem hefði það hlutverk að rannsaka lífríki Bakkaflóa, þar með talið lífríki Finnaflóa og nágrennis. Um væri að ræða útibú frá annaðhvort Náttúrufræðistofnun Íslands eða Náttúrustofu Norðausturlands. Líta má á það sem undirbúning með hliðsjón af mögulegri stórskipahöfn, auk þess sem slíkar rannsóknir gætu leitt í ljós einhverja þá sérstöðu sem gagnast gæti byggðarlaginu síðar.

Það er fullljóst að þótt ekki sé fjallað um hugmyndir um stórskipahöfn við Finnaflóa í skýrslu nefndarinnar að unnið er markvisst að því verkefni. Það væri því eðlilegt aðgerð af hálfu stjórnvalda á Íslandi að styðja við og/eða koma á fót rannsóknarverkefni á sviði náttúruvísinda sem hefði það markmið að rannsaka og kortleggja allt lífríki og umhverfi Finnaflóa og næsta nágrennis. Jafnframt væri eðlilegt að finna slíkri rannsóknarstöð stað á Bakkafirði. Til að svara þeirri umræðu að sá aðili sem óski eftir umhverfismati kosti það má segja að ekki verði í framtíðinni ástæða til annars en fullt verð komi fyrir þær upplýsingar sem kunna að safnast og notaðar verða til umhverfismats. Sömuleiðis má benda á að íslensk stjórnvöld þurfa að hafa sem bestar upplýsingar til að byggja allar ákvarðanir á sem varða land og haf þegar um er að ræða jafn stórfellt inngríp og stórskipahöfn í Bakkafirði yrði. Þá má einnig benda á að við þær breytingar sem viðurkenndar eru og verða á hitastigi Jarðar er nauðsynlegt að halda úti vöktun á náttúru landsins og eru fáir staðir betur til þess fallnir en þar sem náttúran er tiltölulega ósnortin, út við ysta haf.

Kostnaður ríkisins

Kostnaður ríkisins af ofangreindum tillögum yrði allt að 40 m.kr. á ári. Kostnaður vegna vegabóta eða aflaheimilda er þar ekki meðtalin. Fjármuninum yrði annars vegar varið til að kosta starf verkefnisstjóra Brothættra byggða og starf við rannsóknir á lífríki Bakkaflóa og hins vegar til að styðja við ýmis uppbyggingar-, nýsköpunar- og samfélagsverkefni í tengslum við Brothættrar byggðir og samfélagssáttmála. Gert er ráð fyrir að samningur um verkefnið verði til fimm ára, en verði endurskoðaður að tveimur árum liðnum. Lagt er til að Byggðastofnun verði falin umsjón með verkefninu og að það verði unnið í nánú samstarfi við íbúa, sveitarstjórn, landshluta-samtök sveitarfélaga, atvinnuþróunarfélagsins og annarra stöðstofnana í landshlutanum. Til viðbótar við framlag ríkisins er ljóst að sveitarfélagið þarf jafnframt að leggja sitt af mörkum, bæði í formi fjár- og vinnuframlags.

Mat á árangri

Nefndin leggur til að árangur af aðgerðum verði metinn að tveimur árum liðnum af þar til bærum aðila og í framhaldinu ákveðið hvort slíkir meinbugir eru á framkvæmd verkefnisins eða horfum á árangri að ekki sé talið réttlætanlegt að halda áfram. Ella verði verkefninu haldið áfram samkvæmt áætlun. Við slíkt mat mætti horfa til þess hvernig hefur tekist til við að hefja framkvæmd einstakra tillagna, meðal annars ná saman um samfélagssáttmála og hvernig verkefnisáætlun fyrir verkefnið Brothættar byggðir framvindur. Enn fremur hvort tekist hefur að laða fram hugmyndir að framfaraverkefnum íbúa og sveitarfélags og taka fyrstu skref í að styðja slík verkefni með því að úthluta styrkjum í tengslum við verkefnið Brothættar byggðir. Eðlilegt er að í lok verkefnis verði lýðfræðilegar breytur skoðaðar og þær bornar saman við upphaf þess í byrjun árs 2019.

